

Principiul disponibilității în procesul civil și unele cutume judiciare

Avocații cunosc desigur cel mai bine că, la aproape fiecare instanță de judecată, există diverse practici locale în activitatea judiciară sau administrativ-judiciară. Unele astfel de cutume sunt atât de vechi și de încetățenite încât nimeni nu se mai ostenește să întrebe dacă sunt conforme cu rigorile și exigențele legale sau procedurale. Sunt niște reguli pur și simplu respectate din reflex sau sunt acceptate ca atare. Dacă această pandemie ne va ține departe de stresul zilnic, poate că nu ar fi lipsit de orice interes să mai aruncăm o privire și asupra câtorva aspecte a căror corectitudine nu o prea punem la îndoială vreodată.

Doriți un exemplu? Iată-l: mențiunea plină de echivoc „fără cheltuieli de judecată” din cuprinsul dispozitivului hotărârii. Se scrie cu regularitate în orice minută și în orice dispozitiv chiar dacă sintagma pare a avea semnificații diverse. Vom găsi această mențiune atât în ipoteza în care instanța respinge cererea de acordare a cheltuielilor de judecată, cât și în situația în care partea care câștigă declară că va solicita cheltuielile pe care separată, dar chiar și atunci când niciuna din părți nu solicită cheltuieli de judecată, nici prin cererea de chemare în judecată sau întâmpinare și nici prin concluziile scrise. Dar despre acest obicei ale instanțelor aș propune să dezbaterem cu o altă ocazie. Poate cu ocazia unor discuții amiabile participanții la înfăptuirea justiției pe marginea destului de recentului „Ghid de bune practici privind relația sistemului judiciar cu celelalte profesii juridice, în special avocații”.

În demersul de față ne-am propus să analizăm câteva cutume judiciare legate de modul în care reacționează instanțele la unele forme de manifestare a principiului disponibilității.

La modul cel mai sintetic, reamintim că disponibilitatea în procesul civil se manifestă în mai multe feluri, dintre care cele mai importante și mai analizate sunt:

- renunțarea la judecată;
- renunțarea la drept;
- achiesarea la pretențiile reclamantului/achiesarea la hotărârea judecătorească
- tranzacția;

Mai amintim că art.9 din Codul de procedură civilă reliefează câteva trăsături specifice ale principiului disponibilității, mai precis:

- procesul civil *poate fi pornit* la cererea celui interesat (...);
- obiectul și limitele procesului sunt stabilite prin cererile și apărările părților;
- partea poate, după caz, și în condițiile legii, *renunța la judecarea cererii de chemare în judecată sau la însuși dreptul pretins, poate recunoaște pretențiile părții adverse, se poate învoi cu aceasta* pentru a pune capăt, în tot sau în parte, procesului, *poate renunța la exercitarea căilor de atac ori la executarea unei hotărâri.*

Plecând de la aceste abordări sintetice, iată câteva premise de lucru:

1. Partea renunță la judecarea cererii de chemare în judecată, înainte de a fi comunicată părții adverse, dar fără să fi achitat taxa de timbru. Conform art.406 alin.1 C. pr.civ. „reclamantul poate să renunțe *oricând* la judecată, în tot sau în parte, fie verbal în ședință de judecată, fie prin cerere scrisă”.

Cum credeți că vor proceda cele mai multe instanțe ? Vor lua act de renunțare la judecată, dând eficiență principiului disponibilității sau vor pune în vedere reclamantului, cu

prioritate să timbreze cererea, în raport de obiectul acesteia, conform exigențelor imperative ale O.U.G. nr.80/2013, sub sancțiunea anulării ei ca netimbrată, conform art.197 C. pr.civ.?

Cele mai multe instanțe par tentate a da eficiență cu prioritate problemei timbrării, ridicată la rang de excepție absolută, dirimantă, peremptorie și care ține de legala sesizare a instanței. Într-o atare viziune, în absența timbrării, instanța nu ar putea da nicio altă soluție procesuală decât aceea de a anula cererea.

Dar oare trebuie să privim atât de exigent această excepție de netimbrare ?

Conform art.1 alin.2 din O.U.G. nr.80/2013 „Taxele judiciare de timbru sunt datorate, în condițiile prezentei ordonanțe de urgență, de către toate persoanele fizice și juridice și reprezintă plata serviciilor prestate de către instanțele judecătorești (...).”

Așadar taxa de timbru se datorează atunci când partea (reclamantul) solicită un serviciu instanțelor judecătorești și constituie *prețul acestui serviciu*. Aceasta fiind premisa, dacă reclamantul renunță la judecată, arătând implicit că nu mai dorește acel serviciu al instanței, există vreo logică pentru care totuși ar trebui taxat pentru ca abia apoi instanța să constate că reclamantul nu mai dorește vreun serviciu din partea instanței ? Mai pe scurt, există vreo logică pentru care ar trebui să i ceară să plătească un serviciu pe care nu îl mai solicită ?

Situația este similară în căile de atac.

Dacă apelantul declară apelul și, după înaintarea dosarului în calea de atac, dar înainte de comunicarea cererii de apel către intimat, depune la dosar o „*cerere de renunțare la judecata apelului*”, fără ca apelul să fi fost încă timbrat, instanța de apel:

- „va lua act de renunțarea la judecarea apelului” așa cum a solicitat apelantul ?

- sau îl va cita cu mențiunea de a achita taxa de timbru aferentă până la primul termen de judecată, sub sancțiunea anulării apelului, comunicând totodată intimatului atât cererea de apel cât și cererea de renunțare la judecata apelului ?

Iar această situație descrisă ne permite să trecem la următoarea ipoteză de lucru:

2. Este renunțarea la judecarea apelului/recursului o formă de achiesare la hotărârea primei instanțe ? Sau este o renunțare la judecată în sensul art.406 C. pr.civ.?

Întrebările sunt, desigur, retorice. Este evident că renunțarea la o cale de atac declarată este o simplă achiesare la hotărâre. Această concluzie rezultă din art.463 alin.1 C. pr.civ.

Pe de altă parte, o renunțare la judecată, în sensul art.406 C. pr.civ., o poate face, chiar și în căile de atac, numai cel ce a avut calitatea de reclamant în fața primei instanțe. Dacă e primită de instanță (în lipsa opoziției pârâtului), renunțarea la judecată are ca efect „ștergerea cu buretele” a tuturor actelor de procedură care s-au săvârșit, reprezentând o veritabilă „repunere în situația procesuală anterioară” momentului sesizării primei instanțe, adică: procesul „nu a avut loc”, prescripția nu a fost întreruptă etc.

Și cu toate acestea, deși este evident că renunțarea la apelul sau recursul declarat reprezintă o veritabilă achiesare la hotărârea atacată, așa cum rezultă din lectura art.463 alin.1 C. pr.civ., ați întâlnit soluții ale instanțelor de control judiciar care să constate această achiesare ? Sau mai degrabă instanțele „iau act de renunțarea părții la judecarea căii de atac declarată” ?

Și este firesc „a se lua act de renunțarea la judecarea căii de atac declarată” câtă vreme instituția procesuală reglementată de legiuitor este achiesarea părții la hotărâre ?

3. În fine, probabil una din cutumele cele mai interesante, la nivelul instanțelor o regăsim în situația renunțării la judecată sau la însuși dreptul subiectiv dedus judecății, dacă această manifestare de voință intervine în calea de atac.

Vom lua ca ipoteză de lucru varianta renunțării la însuși dreptul subiectiv dedus judecății. Conform art.408 alin.1 C. pr.civ., „reclamantul poate, *în tot cursul procesului*, să renunțe la însuși dreptul pretins, dacă poate dispune de acesta, *fără a fi necesar acordul pârâtului*.”

Dispozițiile legale nu comportă dificultăți de aplicare dacă renunțarea se face în fața primei instanțe. Constatând o atare manifestare a principiului disponibilității de către reclamant, în acord cu prescripția expresă a art.408 alin.2 C. pr.civ., va pronunța o hotărâre prin care „va respinge cererea în fond”.

Este posibil însă ca renunțarea reclamantului să intervină în calea de atac a apelului, indiferent dacă el a câștigat sau nu la primă instanță. Este posibil să fi avut câștig de cauză, prima instanță să fi admis cererea reclamantului și totuși, în apel, în virtutea prerogativei de a dispune de drepturile sale, reclamantul-intimat să depună o declarație de renunțare la dreptul subiectiv dedus judecății.

Aici intervine însă nedumerirea. Invariabil, aproape toate instanțele „admit mai întâi apelul declarat”, deși nu îl mai susține nimeni, și abia apoi dau eficiență principiului disponibilității și procedează conform art.409 alin.1 C. pr.civ. care prevede că atunci „când renunțarea este făcută în instanța de apel, *hotărârea primei instanțe va fi anulată în tot sau în parte, în măsura renunțării*”.

Este nevoie ca instanța de apel să admită apelul pentru a da eficiență principiului disponibilității. E firesc să îl admită dacă partea adversă nu îl mai susține ? E logic să îl admită și, pe cale de consecință, să pronunțe o altă soluție decât cele enumerate la art.480 alin.2-6 C. pr.civ. ?

Nu se poate da eficiență juridică principiului disponibilității și nu se poate aplica textual art.490 alin.1, fără admiterea apelului ? Cutuma judiciară de a admite invariabil calea de atac, cu prioritate și abia apoi a da eficiență principiului disponibilității este atât de bătorită, încât este greu de crezut că argumentele de logică vor reuși să prevaleze argumentelor de „practică judiciară statornicită”.

Judecător
Ștefan Ioan Lucaciuc